

Marcin LIBERACKI*

OFICEROWIE W UJĘCIU TEORII ROLI SPOŁECZNEJ NA PRZYKŁADZIE ABSOLWENTÓW UCZELNI CYWILNYCH. WYBRANE ASPEKTY SOCJOLOGICZNE

„Określenie nie splamił mundur oznacza tyle, co – zachował się godnie i z honorem w trudnej sytuacji. Noblesse oblige (szlachectwo zobowiązuje) jak mawiali nasi przodkowie. Mundur płamimy czynem niegodnym, nikczemnym, nawet dokonywanym w ubiorze cywilnym. Ważny jest fakt, że podłóści dopuścił się oficer. Nadto, każdy taki czyn zostaje uogólniony i obniża w oczach społeczeństwa opinię o korpusie oficerskim, jak i o całym wojsku”¹.

Autor w niniejszym artykule przedstawia wybrane aspekty teorii roli społecznej. Twórca opracowania podjął próbę konfrontacji wybranych teorii roli społecznej z wyborem zawodu oficera. Analizowana decyzja wykonywania tej profesji dotyczy społeczności szczególnej, bo oficerów – absolwentów Studium Oficerskiego. Jest to grupa specyficzna, bowiem jej uczestnicy muszą posiadać szczególne, w odróżnieniu od innych grup społecznych, predyspozycje i umiejętności.

Podjęta w artykule charakterystyka teorii roli społecznej może stanowić, skromnym zdaniem autora, podłoże do analizy niezbędnych cech kandydatów do wykonywania zawodu oficera.

Słowa kluczowe: oficerowie, absolwenci szkół wojskowych, Studium Oficerskie WSOWL, socjologia wojskowa

WSTĘP

Na początek kilka spostrzeżeń autora na temat tytułu niniejszego opracowania. Istotna jest z punktu widzenia tego artykułu interpretacja znaczenia słowa *oficer*. „Słownikiem wyrazów obcych” podaje, że termin *oficer* pochodzi z języka niemieckiego, od słowa *offizier* i oznacza żołnierza mającego stopień wojskowy od podporucznika wzwyż¹. Mała encyklopedia wojskowa definiuje *oficera* jako „żołnierza w stopniu podporucznika lub wyższym, pełniącego stanowisko dowódcy, instruktora,

* mjr mgr inż. Marcin LIBERACKI – Instytut Dowodzenia Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych

¹ *Słownik wyrazów obcych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980, s. 522.

wychowawcy szeregowców i podoficerów, pracownika sztabu albo innej instytucji wojskowej”². Podobne ujęcie terminu prezentuje również inna literatura³.

Według A. Tanant’a oficer to „człowiek pełniący swoją powinność. Jakiż jest obowiązek oficera, oficera wolnego narodu? (...) Służyć ojczyźnie, zapewnić jej niezależność, strzec jej granic (...). Na wewnątrz: bronić instytucyj państwowych i zapewnić społeczeństwu spokój, rękojmie i warunki wszelakiej pracy, ogólny dobrobyt, pełnię rozwoju umysłowego; zapewnić poszanowanie (...) sprawiedliwości i prawa. Ojczyzna jako cel, honor jako godło, karność, wiedza i odwaga jako środki wiodące do celu. Nie masz obowiązku zaszczyniejszego w swej prostocie”⁴.

Z punktu widzenia obowiązującego prawa polskiego, *oficer zawodowy* to osoba mianowana na stopień wojskowy podporucznika (podporucznika marynarki), po ukończeniu studiów w uczelni wojskowej. Jeżeli przemawiają za tym potrzeby armii, na stopień wojskowy podporucznika może być mianowany, po odbyciu szkolenia wojskowego i zdaniu egzaminu na oficera, podoficer zawodowy lub szeregowy zawodowy, który ukończył studia wyższe i posiada bardzo dobrą ogólną oceną z ostatniej opinii służbowej. Minimalnym wymaganiem wykształcenia, niezbędnym do wyznaczenia oficera, jest posiadanie dyplomu ukończenia studiów wyższych⁵.

Na potrzeby artykułu zastosowano termin *oficer* w odniesieniu do osób promowanych na pierwszy stopień oficerski podporucznika (podporucznika marynarki), które ukończyły studia w Studium Oficerskim w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu. Uroczyste mianowanie na stopień podporucznika poprzedzone było spełnieniem szeregu wymogów formalnych w postaci pozytywnego złożenia egzaminów, testów i odbycia ćwiczeń praktycznych realizowanych w trakcie trwania procesu dydaktycznego. Przed rozpoczęciem kształcenia w uczelni wojskowej osoby te ukończyły cywilną szkołę wyższą i uzyskały tytuł zawodowy magistra (równorzędny).

Kolejnym, użytym terminem, którego przybliżenia wymaga opracowanie, jest pojęcie *absolwent*. Zastosowane w tytule określenie absolwent uczelni cywilnych według *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 sierpnia 1983 roku w sprawie zatrudnienia absolwentów* oznacza „absolwentów szkół wyższych studiów dziennych, podejmujących pracę zawodową w okresie trzech lat od ukończenia szkoły wyższej”⁶. *Ustawa z dnia 18 września 2001 r. o ułatwieniu zatrudnienia absolwentom szkół* precyzuje absolwenta jako osobę „uczęszczającą w systemie dziennym do ponadpodstawowych oraz ponadgimnazjalnych szkół publicznych lub niepublicznych

² *Mała encyklopedia wojskowa*, T 2, Wydawnictwo MON, Warszawa 1970, s. 496.

³ *Leksykon wiedzy wojskowej*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1979, s. 269. *Encyklopedia wojskowa. Dowódcy i ich armie. Historia wojen i bitew. Technika wojskowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA; Wydawnictwo Bellona SA, Warszawa 2007, s. 47.

⁴ A. Tanant, *O powołaniu oficera*, Wielkopolska Księgarnia Nakładowa Karola Rzepeckiego, Poznań 1927, s. 15.

⁵ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009 r. nr 79, poz. 669). Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz. U. z 2003 r. nr 179, poz. 1750).

⁶ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 sierpnia 1983 roku w sprawie zatrudnienia absolwentów* (Dz. U. Nr 11, poz. 62).

o uprawnieniach szkoły publicznej albo szkoły wyższej”⁷. *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2008/2009. Informacje i opracowania statystyczne* określają „absolwentów jako osoby, które ukończyły klasę programowo najwyższą w danym typie szkoły i otrzymały świadectwo jej ukończenia”⁸. Według zaś *Ustawy z dnia 20 grudnia 2002 r.* „absolwent oznacza bezrobotnego w okresie do upływu 12 miesięcy od dnia określonego w dyplomie, świadectwie lub innym dokumencie potwierdzającym ukończenie szkoły lub zaświadczeniu o ukończeniu kursu”⁹.

Do potrzeb opracowania autor używa terminu *absolwent* w odniesieniu do osoby, która ukończyła wyższą szkołę cywilną publiczną lub niepubliczną w systemie dziennym lub zaocznym i posiada tytuł zawodowy magistra w specjalności, w której kontynuowała naukę w tej uczelni. Przyjęta powyżej, na potrzeby artykułu, definicja nie uwzględnia zatem czasu, po którym osoba kończąca studia nie będzie już absolwentem. Z punktu widzenia tego opracowania nie jest także istotny tryb nauki; dzienny czy zaoczny. Oba te tryby studiów traktowane są jednakowo, a najważniejszy jest efekt finalny w postaci zdobycia przez studenta dyplomu ukończenia szkoły wyższej i uzyskanie tytułu zawodowego magistra.

Celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie oficera zawodowego wojska polskiego w tej roli społecznej, na przykładzie kilku najbardziej spektakularnych teorii dotyczących powyższego zagadnienia. Autor skupi się, jak wskazuje tytuł, na absolwentach uczelni cywilnych odbywających roczne szkolenie w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych im gen. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu, w ramach Studium Oficerskiego. Po jego zakończeniu (porzedzonym odbytym szkoleniem i pozytywnym złożeniem egzaminów końcowych) absolwenci są promowani na pierwszy stopień oficerski - podporucznika Wojska Polskiego.

1. POJĘCIE ROLI SPOŁECZNEJ

Rola społeczna według P. Sztompki oznacza „zbiór norm i wartości związanych z określoną pozycją społeczną, przypisany dla tej pozycji i wymagany od każdego, kto pozycję tę zajmuje”¹⁰. Sztompka definiuje pozycję społeczną (status) jako „wyróżnione i nazwane w danej kulturze typowe miejsce w społeczeństwie, które zajmować może wiele różnych osób (np. zawód)”¹¹. A. Giddens z kolei charakteryzuje status społeczny jako „uzyskany własnym wysiłkiem jednostki, niewynikający z jej cech biologicznych. Przykłady statusu osiągniętego to weteran, absolwent, doktor czy oficer”¹². Pozycja społeczna to sposób usytuowania człowieka w zbiorowości. W społeczeństwie nowoczesnym każdy człowiek należy do wielu zbiorowości, a w każdej z nich zajmuje jakąś pozycję. W rodzinie może zajmować pozycję ojca bądź dziecka, w szkole - nauczyciela, ucznia, woźnego, w szpitalu - lekarza, pielęgniarki, pacjenta, salowej. Każdy

⁷ Ustawa z dnia 18 września 2001 roku o ułatwieniu zatrudnienia absolwentom szkół (Dz.U Nr 122, poz. 1325).

⁸ *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2008/2009. Informacje i opracowania statystyczne*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009, s. 25.

⁹ Ustawa z dnia 20 grudnia 2002 roku o zmianie ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz ustawy o systemie oświaty (Dz. U. Nr 6, poz. 65).

¹⁰ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2005, s. 266.

¹¹ *Ibidem*, s. 110.

¹² *Zob.: A. Giddens, Socjologia*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2006, s. 735.

człowiek zajmuje jednocześnie bądź kolejno w swoim życiu wiele pozycji - tyle, do ilu zbiorowości należy. Może być ojcem, oficerem, członkiem klubu sportowego, a następnie posłem na Sejm. Niezależnie od tego jak wiele pozycji zajmowałby dany osobnik, nigdy w toku swojego życia nie jest w stanie wyczerpać wszystkich możliwości, jakie stwarza dane społeczeństwo¹³. B. Szacka uważa, że „rolę społeczną określa się w odniesieniu do pozycji w dwojaki sposób. Powiada się, po pierwsze, że rola społeczna to zespół praw i obowiązków związanych z daną pozycją. Po drugie, że jest to schemat zachowania związanego z pozycją...”¹⁴. W ujęciu J.H. Turner’a rola społeczna to „zachowanie poszczególnych jednostek w ramach pozycji społecznych w stosunku do siebie nawzajem oraz z uwzględnieniem norm i innych kulturowych symboli”¹⁵. A. Giddens definiuje zaś rolę społeczną jako „społecznie określone oczekiwania, które ma do spełnienia osoba zajmująca daną pozycję społeczną”¹⁶.

Powyższe ukazuje pewną przyczynowość pomiędzy pozycją, jaką jednostka zajmuje w danej zbiorowości i jest do niej ściśle przyporządkowana i rolą społeczną, która od niej (pozycji) zależy. Na przykład rola oficera w Wojsku Polskim obejmuje pewien zespół zachowań, jakie powinien spełniać każdy oficer bez względu na własne przekonania czy opinie. Ponieważ rola społeczna oficera jest wspólna dla wszystkich oficerów w armii, można ogólnie mówić o zachowaniach odpowiadających roli zawodowej oficera, bez względu na poszczególne osoby uprawiające ten zawód¹⁷.

2. OFICEROWIE - ABSOLWENCI UCZELNI CYWILNYCH W ŚWIETLE WYBRANYCH TEORII ROLI SPOŁECZNEJ

Zawarte w tytule artykułu określenie roli społecznej jako pierwsi do nauki wprowadzili naukowcy amerykańscy: Ralph Clinton oraz Robert Merton. Zgodnie z opracowaną przez nich teorią, analogia zachodzi pomiędzy aktorami grającymi na scenie i funkcjonującymi w społeczeństwie ludźmi. Postaci życia społecznego podobnie jak aktorzy, zajmując w społeczeństwie określone pozycje, mają do odegrania jakąś rolę. W swojej codziennej działalności muszą wykazywać kompromisowość, szczególnie wobec osób posiadających pewne uprawnienia i władzę. Podobnie aktorzy, którzy występują pod presją reżysera i muszą być jemu ulegli. Ludzie żyjący w społeczeństwie, podobnie jak aktorzy, muszą reagować obopólnie na sposób postępowania innych jego członków i nawzajem dostosowywać swoje zachowania i reakcje. Tak jak aktorzy reagują na publiczność i podejmują różne role wobec niejednorodnych publiczności i tak jak aktorzy z różnorodnymi umiejętnościami i zdolnościami wnoszą do każdej roli własną niepowtarzalną interpretację. Wreszcie członkowie społeczeństwa posiadający zróżnicowane koncepcje samego siebie i rozmaite umiejętności odgrywania roli, posiadają własne style interakcji¹⁸.

Twórcą jednej z teorii roli społecznej był pracownik Uniwersytetu Chicagowskiego, Robert Park. W rozważaniach swoich zauważa, że każdy człowiek zawsze i wszędzie bardziej lub mniej świadomie odgrywa role. Odgrywane role są

¹³ B. Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Oficyna naukowa, Warszawa 2003, s. 144 – 145.

¹⁴ Ibidem, s. 145.

¹⁵ J.H. Turner, *Socjologia. Koncepcje i ich zastosowania*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 1998, s. 258.

¹⁶ A. Giddens, *Socjologia...*, op. cit., s. 51.

¹⁷ Por.: A. Giddens, *Socjologia...*, op. cit., s. 51.

¹⁸ Zob.: J. H. Turner, *Struktura teorii socjologicznej*, PWN, Warszawa 1985, s. 419-420.

związane z pozycjami, jakie osoby zajmują w społeczeństwie. Według Park'a istotny wpływ na role ma jaźń, która jest z nimi (rolami) związana w zakresie dopuszczalnym przez pozycje w strukturze społecznej. Koncepcje, które ludzie tworzą, kreując swój wizerunek, wydają się zależeć od ról, jakie odgrywają w społeczeństwie oraz od statusu, jaki jest im przyznawany w związku z pełnionymi rolami. Według Park'a to właśnie status nadaje uznanie jednostce ze strony społeczeństwa¹⁹.

Nad teorią roli społecznej rozważania prowadził również polski naukowiec, Florian Znaniecki. W swojej teorii, którą nazwał teorią osób społecznych, zajmuje się społecznym aspektem osobowości ludzkiej, wyznaczanym zarówno przez jej środowisko społeczne, jak i przez jej własną działalność. Według niego każda jednostka w społeczeństwie odgrywa role społeczne, zajmuje pewne pozycje i wykonuje pewne funkcje w swoim społecznym środowisku. Każda pozycja obejmuje określone prawa i obowiązki, które w wielu przypadkach są związane z podobnymi funkcjami i pozycjami, przez to pozostają niezależne od jednostki. Wprawdzie sposób, w jaki faktycznie ona realizuje i wykonuje funkcję społeczną wiążącą się z każdą pozycją, zależy wyłącznie od niej²⁰.

Z socjologicznego punktu widzenia, według Znanieckiego, najistotniejszą kwestią w odniesieniu do jednostki, jest jej społeczna pozycja i funkcja, które nie są przejawem natury tej jednostki, ale systemem kulturowym, który jednostka konstruuje z pomocą swojego otoczenia. Pewne wzory postępowania są najczęściej kopiowane z „gotowych modeli”²¹.

Kolejną teorią roli, którą autor chciałby przybliżyć czytelnikowi, jest wizja zaprezentowana przez Ralphi Lintona. Linton kontynuując koncepcje istoty organizacji społecznej, w swoich rozważaniach umiejscawia jednostkę przez pryzmat oddzielenia pojęć roli, pozycji i jednostek²². Według niego pozycja, jako coś odrębnego od jednostki, która może ją zajmować, jest po prostu zbiorem praw i obowiązków (...). Rola stanowi dynamiczny aspekt pozycji. Jednostka jest społecznie przypisana do pozycji i zajmuje ją tak, jaka jest relacja do innych pozycji. Jeśli wprowadzi w czyn prawa i obowiązki konstytuujące pozycję, mówimy, że pełni rolę²³.

Interesującą propozycję teorii roli społecznej przedstawił amerykański socjolog połowy XX wieku Talcot Parsons. W rozważaniach swoich zaproponował dla określenia tej nierozzerwalnej jedności pozycji i roli, zbitkę pojęciową „pozycjo-rola”. Według Sztompki „ustalenie” pozycji, szczególnie w interakcjach pomiędzy ludźmi, jest niezwykle istotne, ponieważ jej znajomość umożliwia z dużym prawdopodobieństwem przewidywać czyjeś zachowania. Znajomość pozycji jest swoistym wytrychem pozwalającym na formułowanie oczekiwań w stosunku do partnera²⁴.

¹⁹ Zob.: J. H. Turner, *Struktura teorii socjologicznej*, PWN, Warszawa 1985, s. 390-391.

²⁰ F. Znaniecki, *Metoda socjologii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 148.

²¹ Ibidem, s. 151-152.

²² Zob.: J. H. Turner, *Struktura teorii socjologicznej*, PWN, Warszawa 1985, s. 392.

²³ R. Linton, *The study of Man*, Copyright 1936 by Appleton-Century Company, Inc. Za: J. H. Turner, *Struktura teorii...*, op. cit., s. 392.

²⁴ P. Sztompka, *Socjologia...*, op. cit., s. 93.

W cyklu życia jednostki możemy wyróżnić pozycje przypisane oraz osiągane. W chwili naszych narodzin, na przykład, okazuje się, że posiadamy pewną płęć, jesteśmy siostrą, bratem, kuzynem, wnukiem itp. Są to przykłady pozycji przypisanych, na które nie mamy wpływu. Drugą kategorię stanowią pozycje osiągane, czyli takie, które nabywamy przez własne bardziej lub mniej świadome decyzje. Dotyczy to pozycji oficera, czy lekarza, prawnika, piłkarza, policjanta itp.²⁵

Osiąganie pozycji oficera Wojska Polskiego odbywa się za pomocą kryteriów uniwersalistycznych²⁶, umożliwiających każdemu potencjalnemu kandydatowi jej pełnienie, o ile oczywiście spełni pewne warunki bezpośrednio związane z wykonywaniem tej pozycji. Warunkami charakterystycznymi dla kandydatów na oficerów są: wysoka sprawność fizyczna, właściwy poziom wykształcenia, znajomość języka angielskiego, odpowiednie warunki zdrowotne. Niektóre wymienione cechy, które powinni posiadać oficerowie, mogą być dane pierwotnie (od chwili narodzin), inne zaś wymagają konieczności długotrwałego kształcenia, edukacji i treningu.

Zainspirowany teoriami roli społecznej, które swój początek mają w Stanach Zjednoczonych oraz na podstawie własnych badań, Jacob Moreno stał się prekursorem rozwoju tych teorii w Europie. W pracach swoich zapoczątkowuje traktowanie organizacji społecznych jako sieci ról wymuszających i ukierunkowujących ludzkie zachowania. W swoich wczesnych publikacjach Moreno wyodrębnia trzy następujące typy ról. Po pierwsze „role psychosomatyczne”, w których zachowanie jest powiązane z podstawowymi potrzebami biologicznymi, jakkolwiek uwarunkowanymi kulturowo, a odgrywanie roli jest z reguły nieświadome. Drugą kategorię stanowią nazwane przez niego „role psychodramatyczne”, w których jednostki zachowują się zgodnie z określonymi oczekiwaniami danego kontekstu społecznego. Trzecią grupę tworzą „role społeczne”, w których ludzie przejawiają zachowania oportunistyczne wobec bardziej ogólnych oczekiwań różnorodnych konwencjonalnych kategorii społecznych (np.: oficer, lekarz, matka ojciec)²⁷.

Oficerowie – absolwenci Studium Oficerskiego najbardziej wpisują się w ostatnią, trzecią wymienioną kategorię. Danych dotyczących do sformułowania takiego twierdzenia dostarczają, przeprowadzone przez autora badania nad motywami wyboru zawodu oficera w Wojsku Polskim. Analizą ilościową objęto materiał badawczy pochodzący od ankietowanych będących słuchaczami Studium Oficerskiego w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu. Kwestionariusz ankiety składał się z 25 pytań, z czego 20 % stanowiły pytania otwarte, a pozostałe 80 % to były pytania zamknięte. Pytania pogrupowano w następujące bloki tematyczne: czynniki wpływające na podjęcie decyzji o rozpoczęciu studiów w Studium Oficerskim WSOWL, ważność celów i dążeń życiowych oraz oczekiwań wobec wykonywania zawodu oficera, identyfikacja z wykonywaniem zawodu oficera w Wojsku Polskim, opinia o podjęciu pracy zarobkowej poza granicami kraju²⁸.

²⁵ Por.: P. Sztompka, *Socjologia...*, op. cit., s. 95.

²⁶ Zob.: P. Sztompka, *Socjologia...*, op. cit., s. 95.

²⁷ J. H. Turner, *Struktura...*, op. cit., s. 392.

²⁸ M. Liberacki, *Motywy wyboru zawodu oficera w Wojsku Polskim na podstawie wyników przeprowadzonych badań*, [w:] „Zeszyty Naukowe WSOWL”, 4/2007, Wrocław 2007, s. 103-111.

Badania przeprowadzono w terminie od stycznia do kwietnia 2007 roku. Grupę respondentów wybrano losowo spośród 244 słuchaczy Studium Oficerskiego, którzy studiowali w WSOWL w roku akademickim 2006/2007. W rezultacie przeprowadzonych badań uzyskano w sumie 93 wypełnione formularze. Przed przekazaniem do wypełnienia kwestionariuszy, respondenci zostali szczegółowo poinformowani o celu prowadzenia badania oraz o sposobie wypełnienia ankiet. Ankieta miała charakter anonimowy²⁹.

Najważniejszą kwestię w badaniach stanowiły czynniki, jakimi kierowali się absolwenci wyższych szkół cywilnych, podejmując studia w Studium Oficerskim w WSOWL oraz w perspektywie wykonywania zawodu oficera w Wojsku Polskim. Podstawowym założeniem badań pilotażowych było twierdzenie, że czynnikiem decydującym o wyborze zawodu oficera są aspekty wywoływane sytuacją ekonomiczno-finansową o charakterze materialno-bytowym. Założenie powyższe umożliwiło przeprowadzenie analizy bodźców towarzyszących wyborowi zawodu oficera w oparciu o korzyści i straty wynikające z takiej decyzji³⁰.

W części ankiety dotyczącej czynników mających wpływ na rozpoczęcie studiów w Studium Oficerskim WSOWL, ankietowani udzielili odpowiedzi na następujące pytanie: *Proszę wymienić kilka najważniejszych motywów, które spowodowały wybór przez Państwa zawodu oficera w Wojska Polskiego.*

Najważniejsze motywy, które spowodowały wybór zawodu wojskowego, przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Motywy mające wpływ na podjęcie decyzji o wyborze zawodu oficera Wojska Polskiego

Czynniki wpływające na wybór zawodu oficera w Wojsku Polskim	%
Zarobki	71
Możliwość rozwoju zawodowego	48,4
Pewność i stabilność pracy	45,2
Prestiż	32,3
Prawo do wcześniejszej emerytury	32,3
Perspektywa otrzymania mieszkania	16,1
Uczestnictwo w misjach pokojowych i stabilizacyjnych	9,7

Źródło: Badania własne, Wrocław 2007, (N = 93)

Udzielone odpowiedzi przez respondentów wskazują, że zmienną mającą zasadniczy wpływ na wybór zawodu oficera jest aspekt materialny. W okresie przeprowadzania badań średnia płaca brutto w naszym kraju wynosiła około 2700 złotych. Natomiast w tym samym czasie pobory oficera po ukończeniu Studium Oficerskiego były wyższe o około 20 %. Wskazanie zarobków jako fundamentalnego czynnika może wynikać z uwarunkowań osobowościowych, ale zasadniczo jest rezultatem struktury społecznej. Słabo rozwinięta klasa średnia w naszym kraju (na tle

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

rozwiniętych demokracji europejskich) sprawia, że relatywnie większy niż na Zachodzie, odsetek oficerów polskich zmuszony jest traktować swój zawód przede wszystkim w kategoriach zarobkowych³¹. Dostrzegane są jednak przez ankietowanych inne walory, jak choćby możliwość własnego rozwoju, czy pewność i stabilność pracy w wojsku³².

Powyżej opisane koincydencje wpisują sylwetkę oficera – absolwenta Studium Oficerskiego WSOWL w osobowość, która kieruje się poczuciem zapewnienia własnego dobra. Nie kierują lub rzadko kierują nimi, w wyborze zawodu oficera, pobudki „wyższego rzędu”, jak patriotyzm, wierność ideałom, powołanie do pełnienia roli oficera czy tradycje rodzinne.

Równie istotnym czynnikiem, z punktu widzenia pełnienia roli społecznej, jest analiza kwestii dotyczącej prestiżu zawodu oficera w miejscach ich zamieszkania – przez rodzinę i rówieśników³³. Poniższa tabela przedstawia odpowiedzi udzielone przez respondentów.

Tabela 2. Prestiż zawodu oficera Wojska Polskiego w opinii rodziny i rówieśników

Kategoria	W rodzinie	Wśród rówieśników
Bardzo duży	25,8	9,7
Duży	61,3	41,9
Przeciętny	12,9	32,3
Niski	-	6,5
Bardzo niski	-	3,2
Trudno powiedzieć	-	6,5

Źródło: *Badania własne, Wrocław 2007, (N = 93)*

Prestiż profesji wojskowej cieszy się największym poważaniem w rodzinie. Badani udzielili odpowiedzi, z której wynika, że u prawie 80 % ankietowanych zawód oficera cieszy się bardzo dużym i dużym szacunkiem. Nieco odmiennie kategoria ta wygląda wśród grupy rówieśników. Około 42 % ankietowanych udzieliło odpowiedzi dotyczącej dużego poważania w tym środowisku. Przeciętny szacunek do zawodu oficera w Wojsku Polskim wyraża 1/3 tej grupy. Pozostałe kategorie wskazują około 10

³¹ J. Maciejewski, I. Wolska – Zogata, *Zawód oficera Wojska Polskiego w toku transformacji. Studium socjologiczne*, wyd. UW, Wrocław 2004, s. 47.

³² M. Liberacki, *Motywy wyboru...*, op. cit., s. 106.

³³ W socjologii wyróżnia się dwa rodzaje prestiżu: osobisty i społeczny. Prestiż osobisty przyznaje się jednostce ze względu na jej domniemane cechy osobiste i zachowanie. Jest on niezależny od pełnionych ról społecznych, chociaż wynika ze sposobu ich pełnienia. Prestiż społeczny natomiast jest związany z zajmowaną pozycją społeczną i przez socjologów jest uważany za jeden z wymiarów nierówności społecznej. Zob. *Encyklopedia socjologiczna*, T 3, Oficyna naukowa, Warszawa 2000, s. 201. Prestiż - jeden z elementów składowych, wyrażający się okazywaniem jednostce poważania, szacunku i posłuchu wynikającego najczęściej z pozycji społecznej, jaką jednostka zajmuje, bądź z roli społecznej, jaką pełni; może on także wynikać z pewnych cech osobowościowych jednostki (np. charyzmy); prestiż dotyczy również grup społecznych. Zob. K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Wyd. Graffiti BC, Toruń 2000, s. 163. Prestiż zawodowy – szacunek, posłuch i poważanie okazywane jednostce (grupie zawodowej), wynikające bezpośrednio z zajmowanego przez nią pozycji zawodowo – ekonomicznej. Zob. K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Wyd. Graffiti BC, Toruń 2000, s. 163.

% udzielonych odpowiedzi i stanowi to podobne wskazanie jak bardzo duże poważanie w grupie rówieśniczej.

Interesujących danych, z punktu pełnienia roli społecznej, dostarcza analiza pytania dotyczącego dumy i satysfakcji z wykonywania zawodu Oficera Wojska Polskiego. Poniższa tabela przedstawia rozkład udzielonych odpowiedzi przez respondentów.

Tabela 3. Powody do dumy i satysfakcji z faktu wykonywania zawodu oficera Wojska Polskiego

Wyszczególnienie	Wskazania w %
Zdecydowanie tak	41,9
Raczej tak	48,4
Zdecydowanie nie	-
Raczej nie	-
Trudno powiedzieć	9,7

Źródło: *Badania własne, Wrocław 2007, (N = 93)*

Ankietowani w większości (90,3 %) uważali, że zawód oficera w Wojsku Polskim może być powodem do dumy i satysfakcji. Negatywnych odpowiedzi nie odnotowano. Około 10 % badanych nie wiedziało, jakiej odpowiedzi udzielić³⁴.

PODSUMOWANIE

Współczesne, rozwinięte społeczeństwo umożliwia nam „wchodzenie” w różnorodne pozycje i pełnienie wielu, często wykluczających się ról społecznych. Możemy jednocześnie zajmować pozycję oficera, ojca, brata, męża, syna, pacjenta, wykładowcy, sportowca, kibica itd. Pochłonięci „wypełnianiem” pozycji, w ramach nich odgrywamy, bardziej lub mniej świadomie, różnorodne role społeczne. W przypadku absolwentów wyższych szkół cywilnych – oficerów Wojska Polskiego, piastowanie tej pozycji następuje po podjęciu świadomej decyzji i ukierunkowanych, sprecyzowanych działań. Nietrudno przecież stwierdzić, że przez swoje ambicje, motywy, a także inne czynniki chcą oni pełnić tę właśnie rolę.

Materiał teoretyczny dotyczący teorii roli społecznej jest niezwykle obszerny. Autor ma świadomość, że w niniejszym opracowaniu nie wyczerpuje wszystkich zagadnień związanych z pozycją i rolą społeczną oraz związanymi z nimi teoriami. Jeżeli jednak opracowany materiał spotka się z zainteresowaniem i życzliwym odbiorem czytelnika, świadomość tego przyniesie autorowi powodów do satysfakcji.

LITERATURA

1. *Encyklopedia wojskowa. Dowódcy i ich armie. Historia wojen i bitew. Technika wojskowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA; Wydawnictwo Bellona SA, Warszawa 2007.
2. *Etyka oficera – inżyniera*, pod red. Urbański J.WAT, Warszawa 1997.
3. Giddens A., *Socjologia*, Wyd, Nauk. PWN, Warszawa 2006.
4. *Leksykon wiedzy wojskowej*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1979.

³⁴ M. Liberacki, *Motywy wyboru...*, op. cit., s. 106.

5. Liberacki M., *Motywy wyboru zawodu oficera w Wojsku Polskim na podstawie wyników przeprowadzonych badań*, [w:] „Zeszyty Naukowe WSOWL”, nr 4/2007, Wrocław 2007.
6. Maciejewski J., Wolska – Zogata I., *Zawód oficera Wojska Polskiego w toku transformacji. Studium socjologiczne*, wyd. UWr., Wrocław 2004.
7. *Mała encyklopedia wojskowa*, T 2, Wydawnictwo MON, Warszawa 1970.
8. Olechnicki K., Załęcki P., *Słownik socjologiczny*, Wyd. Graffiti BC, Toruń 2000.
9. *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2008/2009. Informacje i opracowania statystyczne*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009.
10. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 sierpnia 1983 roku w sprawie zatrudnienia absolwentów (Dz. U. Nr 11, poz. 62).
11. *Słownik wyrazów obcych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980.
12. Szacka B., *Wprowadzenie do socjologii*, Ofic. Nauk., Warszawa 2003.
13. Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wyd. Znak, Kraków 2005.
14. Tanant A., *O powołaniu oficera*, Wielkopolska Księgarnia Nakładowa Karola Rzepeckiego, Poznań 1927.
15. Turner J. H., *Socjologia. Koncepcje i ich zastosowania*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 1998.
16. Turner J. H., *Struktura teorii socjologicznej*, PWN, Warszawa 1985.
17. Ustawa z dnia 18 września 2001 roku o ułatwieniu zatrudnienia absolwentom szkół (Dz. U. Nr 122, poz. 1325).
18. Ustawa z dnia 20 grudnia 2002 roku o zmianie ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz ustawy o systemie oświaty (Dz.U. Nr 6, poz. 65).
19. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 roku o zmianie ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009 r. nr 79, poz. 669).
20. Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz.U. z 2003 r. nr 179, poz. 1750).
21. Ustawa z dnia 18 września 2001 roku o ułatwieniu zatrudnienia absolwentom szkół (Dz.U. Nr 122, poz. 1325).
22. Znaniecki F., *Metoda socjologii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

**OFFICERS FROM THE PERSEPECTIVE OF SOCIAL ROLE THEORY ON
THE EXAMPLE OF CIVILIAN UNIVERSITY GRADUATES.
SELECTED SOCIOLOGICAL ASPECTS**

Summary

The article describes selected aspects of social role theory. The author attempts to confront selected social role theories with the choice of the officer profession. The analysed decision to enter into this profession concerns a special community: officers – graduates of a commissioning course. This is a unique group, the reason being that unlike other social groups, the members of this one have to possess special predispositions and skills.

The description of social role theory presented in this article may, in the author's opinion, provide a basis for an in-depth analysis of qualities necessary for career officers.

Key words: *officers, military schools graduates, commissioning course at WSOWL, military sociology*

Artykuł recenzował: dr hab. Jan MACIEJEWSKI, prof. nadzw. UW